

Regeringens proposition

2013/14:222

Ordning och säkerhet vid Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsenheter

Prop. 2013/14:222

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 16 april 2014

Fredrik Reinfeldt

Beatrice Ask
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås förbättrade möjligheter för Rättsmedicinalverket att upprätthålla god ordning och hög säkerhet vid sina rättspsykiatriska undersökningsenheter. Det handlar närmare om att myndigheten vid behov på ett proportionerligt sätt ska kunna besluta om bl.a. allmän inpasseringskontroll, kroppsvisitation, omhändertagande av farliga eller annars olämpliga föremål samt begränsningar av möjligheterna till elektronisk kommunikation för de intagna.

År 1992 genomfördes en psykiatrisk vårdreform som innebar att myndighetsbefogenheterna i den dåvarande häkteslagen inte längre skulle tillämpas vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna. Sedan dess har endast bestämmelser om ordning och säkerhet i den psykiatriska tvångsvården kunnat användas vid undersökningsenheterna. De allra flesta brottsmisstänkta som är intagna för rättspsykiatriska undersökningar genomgår dock inte samtidigt psykiatrisk tvångsvård. Det har med tiden konstaterats att reformen har fört med sig begränsningar av möjligheterna att upprätthålla en god ordning och hög säkerhet vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna vid Rättsmedicinalverket. Med förslagen i propositionen blir de bestämmelser i den nya häkteslagen (2010:611) som handlar om rättigheter för intagna och myndighetsbefogenheter för upprätthållande av ordning och säkerhet tillämpliga på undersökningsenheterna.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 2 oktober 2014.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Lagtext	4
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning	4
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård	6
2.3	Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)	7
3	Ärendet och dess beredning	8
4	Bestämmelserna om ordning och säkerhet på häkten ska tillämpas även vid Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningenheter	9
5	Ikraftträdande	24
6	Ekonomiska konsekvenser	24
7	Författningskommentar	25
7.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning	25
7.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård	27
7.3	Förslaget till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)	28
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd (SOU 2012:17)	29
Bilaga 2	Lagförslagen i betänkandet Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd (SOU 2012:17)	30
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser	38
Bilaga 4	Lagförslagen i utkastet till lagrådsremiss	40
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanser	44
Bilaga 6	Lagrådsremissens lagförslag	45
Bilaga 7	Lagrådets yttrande	49
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 april 2014	51

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2013/14:222

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning,
2. lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
3. lag om ändring i häkteslagen (2010:611).

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning

dels att 11 och 17 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 5 a och 16 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 a §

Vid en undersökningsenhet inom Rättsmedicinalverket ska 1 kap. 4–6 §§, 2 kap., 3 kap. och 4 kap. 1–10 §§ häkteslagen (2010:611) tillämpas när det gäller den som är häktad eller annars frihetsberövad och tas in på enheten för att genomgå en rättspsykiatrisk undersökning.

När den som inte är frihetsberövad genomgår en rättspsykiatrisk undersökning eller en läkarundersökning enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. vid en enhet som avses i första stycket, ska 1 kap. 6 § andra stycket, 2 kap. 11 och 12 §§, 4 kap. 2 §, 3 § 1 och 4, 5–9 §§ och 10 § första stycket 2 häkteslagen tillämpas.

Vid en enhet som avses i första stycket ska 4 kap. 11 och 12 §§ samt 8 kap. 1 och 2 §§ häkteslagen tillämpas.

Det som föreskrivs om Kriminalvården ska tillämpas på Rättsmedicinalverket.

11 §

Den som är intagen med stöd av 10 § kan ges vård enligt bestämmelserna i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård. *Beträffande intagen* som inte genomgår rättspsykiatrisk vård tillämpas bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

Den som är intagen med stöd av 10 § kan ges vård enligt bestämmelserna i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård. *När det gäller den* som inte genomgår rättspsykiatrisk vård tillämpas bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård *vid undersökningsenhet inom hälso- och sjukvården.*

16 a §

När det gäller beslut som avses i 5 a § tillämpas 7 kap. häkteslagen (2010:611) om beslut och överklagande. Det som föreskrivs om Kriminalvården ska tillämpas på Rättsmedicinalverket.

17 §¹

Inspektionen för vård och omsorg utövar tillsyn över att denna lag och föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen följs.

Inspektionen för vård och omsorg utövar tillsyn över att denna lag och föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen följs. *Tillsynen omfattar dock inte tillämpningen av 5 a §.*

Denna lag träder i kraft den 2 oktober 2014.

¹ Senaste lydelse 2012:939.

Prop. 2013/14:222 2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Härigenom föreskrivs att 11 b § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård² ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om missbruk inte kan befaras kan den som är häktad eller är intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning och som genomgår rättspsykiatrisk vård ges tillstånd att under viss kort tid vistas utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område för att besöka en närstående som är svårt sjuk, närvara vid en närståendes begravning eller om det annars finns synnerliga skäl. Under vistelsen utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område *skall* den som är häktad bevakas, om inte en sådan tillsyn av särskilda skäl kan antas vara onödig.

En fråga om tillstånd enligt första stycket prövas av Kriminalvården. I beslutet *skall* anges om patienten *skall* stå under bevakning eller inte.

Föreslagen lydelse

11 b §

Om missbruk inte kan befaras kan den som är häktad eller är intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning och som genomgår rättspsykiatrisk vård ges tillstånd att under viss kort tid vistas utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område för att besöka en närstående som är svårt sjuk, närvara vid en närståendes begravning eller om det annars finns synnerliga skäl. Under vistelsen utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område *ska* den som är häktad bevakas, om inte en sådan tillsyn av särskilda skäl kan antas vara onödig.

En fråga om tillstånd enligt första stycket prövas av Kriminalvården, *dock inte i den utsträckning som Rättsmedicinalverket prövar tillstånd till permission enligt 5 a § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning*. I beslutet *ska det* anges om patienten *ska* stå under bevakning eller inte.

Denna lag träder i kraft den 2 oktober 2014.

² Lagen omtryckt 2008:416.

2.3 Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

Prop. 2013/14:222

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 2 § häkteslagen (2010:611) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2013/14:119 Föreslagen lydelse

5 kap.

2 §

Bestämmelser om psykiatrisk tvångsvård av den som är intagen finns i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Om en intagen har förts över till en sjukvårdsinrättning eller en undersökningsenhet som avses i 6 § lagen om rättspsykiatrisk vård, gäller denna lag endast i fråga om restriktioner enligt 6 kap.

Bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård *samt* bestämmelserna i 8 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk vård om befogenhet för Kriminalvården att besluta om särskilda restriktioner för en viss intagen och i 8 a § ska tillämpas på en intagen som för frivillig psykiatrisk vård eller rättspsykiatrisk undersökning har förts över till en *sådan* sjukvårdsinrättning eller undersökningsenhet *som avses i andra stycket*.

Om en intagen har förts över till en sjukvårdsinrättning eller en undersökningsenhet som avses i 6 § lagen om rättspsykiatrisk vård, gäller denna lag endast i fråga om restriktioner enligt 6 kap. *När det gäller en undersökningsenhet inom Rättsmedicinalverket finns även bestämmelser i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning.*

Bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård *och* bestämmelserna i 8 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk vård om befogenhet för Kriminalvården att besluta om särskilda restriktioner för en viss intagen och i 8 a § ska tillämpas på en intagen som för frivillig psykiatrisk vård eller rättspsykiatrisk undersökning har förts över till en sjukvårdsinrättning eller undersökningsenhet *inom hälso- och sjukvården*.

Denna lag träder i kraft den 2 oktober 2014.

3 Ärendet och dess beredning

Häkteslagen (2010:611) innehåller befogenheter som gör det möjligt att upprätthålla ordning och säkerhet på häkten och vissa andra förvaringslokaler. Fram till år 1992 kunde den dåvarande häkteslagens (lagen [1976:371] om behandling av häktade och anhållna m.fl.) befogenheter användas också vid de enheter inom rättspsykiatri där i första hand häktade men även andra brottsmisstänkta personer genomgår rättspsykiatriska undersökningar. Det året genomfördes en psykiatrisk vårdreform som innebar att befogenheterna i häkteslagen inte längre skulle tillämpas vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna. I stället skulle samtliga personer som är föremål för rättspsykiatri omfattas av sådana bestämmelser om ordning och säkerhet som gäller i den psykiatriska tvångsvården (prop. 1990/91:58 s. 216 f. och 520 f.). De flesta brottsmisstänkta som genomgår rättspsykiatriska undersökningar genomgår dock inte samtidigt psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård. Det har med tiden konstaterats att reformen har fört med sig begränsningar av möjligheterna att upprätthålla en god ordning och hög säkerhet vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna vid Rättsmedicinalverket. Frågan om ordningen och säkerheten på undersökningsenheterna har varit föremål för diskussion och överväganden i olika sammanhang.

Häktesutredningen tillsattes år 2005 och hade bland annat i uppdrag att se över de regler som gäller behandlingen av häktade som är intagna på rättspsykiatrisk undersökningsenhet (Dir. 2005:05). År 2006 överlämnade utredningen betänkandet Ny häkteslag (SOU 2006:17). Den föreslagna nya häkteslagen skulle gälla även häktade när de vistas på en rättspsykiatrisk undersökningsenhet. Den nya häkteslag som trädde i kraft den 1 april 2011 omfattade dock inte undersökningsenheterna (prop. 2009/10:135, bet. 2009/10:JuU21, rskr. 2009/10:317). Regeringen uttalade i propositionen att den avsåg att återkomma i frågan om undersökningsenheterna efter det att den då tillsatta Psykiatrilagsutredningen hade lämnat sina förslag.

Psykiatrilagsutredningen tillsattes år 2008 och har haft i uppdrag att göra en översyn av all lagstiftning rörande den psykiatriska tvångsvården. Det ingick från början i utredningens uppdrag att se över frågor om säkerheten på de psykiatriska vårdinrättningarna (Dir. 2008:93). Genom tilläggsdirektiv fick utredningen i uppdrag att även se över säkerheten vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna, dvs. med avseende på samtliga brottsmisstänkta personer som genomgår rättspsykiatrisk undersökning (Dir. 2009:93). I april 2012 lämnade utredningen betänkandet Psykiatri och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd (SOU 2012:17). Utredningen föreslår att bestämmelser om åtgärder för upprätthållande av ordning och säkerhet vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna, som i huvudsak motsvarar häkteslagens bestämmelser, ska tas in i en ny lag om rättspsykiatrisk undersökning. Betänkandet har remissbehandlats. Remissvaren och en remissammanställning finns tillgängliga i Socialdepartementet (dnr S2012/2766/FS). En sammanfattning av

betänkandet i nu aktuella delar finns i *bilaga 1*. I *bilaga 2* finns utredningens lagförslag. Remissinstanserna framgår av *bilaga 3*.

Övervägandena och förslagen i denna proposition görs mot bakgrund av de förslag i betänkandet som angår upprätthållande av ordning och säkerhet vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna inom Rättsmedicinalverket där rättspsykiatriska undersökningar genomförs som ett led i brottmålsförfarandet. Med hänsyn till att det är angeläget att så snart som möjligt införa förbättrade rättsliga möjligheter för Rättsmedicinalverket i detta avseende har det inom Justitiedepartementet utarbetats ett utkast till lagrådsremiss med förslag till ny lagstiftning på området. Betänkandet i övriga delar, bland annat i fråga om den rättspsykiatriska verksamheten som landstingens hälso- och sjukvård ansvarar för, bereds vidare i Regeringskansliet.

I denna proposition behandlar regeringen de överväganden och lagförslag som finns i utkastet till lagrådsremiss som har remissbehandlats. Lagförslagen i utkastet till lagrådsremiss finns i *bilaga 4*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5*. Remissvaren och en remissammanställning finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju2013/8588/Å).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 20 mars 2014 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 6*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 7*.

Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 4, s. 21 och författningskommentaren. Regeringen har följt Lagrådets förslag.

4 Bestämmelserna om ordning och säkerhet på häkten ska tillämpas även vid Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsenheter

Regeringens förslag: Vid Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsenheter ska häkteslagens samtliga bestämmelser om rättigheter för intagna personer och myndighetsbefogenheter för upprätthållande av ordning och säkerhet tillämpas när det gäller intagna personer som genomgår rättspsykiatriska undersökningar och som är häktade eller annars frihetsberövade.

Vissa av myndighetsbefogenheterna ska även vara tillämpliga när det gäller personer som utan att vara frihetsberövade genomgår undersökningar på enheterna.

Myndighetsbefogenheterna ska även omfatta häkteslagens bestämmelser om allmän inpasseringskontroll, fordonskontroll och förordnande av väktare i auktoriserade bevakningsföretag.

Psykiatrilagsutredningens förslag överensstämmer i huvudsak med förslagen i denna proposition. Utredningens förslag innebär dock att intagna personer som genomgår psykiatrisk tvångsvård även i fortsättningen endast ska omfattas av den psykiatriska vårdlagstiftningen.

Remissinstanserna har överlag inte uttalat sig särskilt i frågan om ordning och säkerhet vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna. *Kriminalvården* och *Rättsmedicinalverket* har uttryckligen välkomnat att befogenheter som gäller med avseende på häkten ska gälla även på de rättspsykiatriska undersökningsenheterna. *Kriminalvården* menar dock att utredningens förslag innehåller omotiverade skillnader i fråga om vilka befogenheter som kan användas inom *Kriminalvården* respektive på undersökningsenheterna. För att åstadkomma en tydlig ansvarsfördelning bör det därför vara *Kriminalvården* som beslutar om befogenheternas användning i fråga om kriminalvårdsklienter som har överförs till undersökningsenheterna. Enheternas chefsöverläkare bör endast förfoga över de tvångsåtgärder som behövs för psykiatrisk vård. *Rättsmedicinalverket* har pekat på att bestämmelserna om intagnas placering av praktiska skäl inte alltid kan tillämpas optimalt i fråga om det fåtal kvinnor och personer under 18 år som genomgår rättspsykiatriska undersökningar.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss: Överensstämmer med regeringens förslag. Förslaget i utkastet innebär dock att Inspektionen för vård och omsorg skulle utöva tillsyn över *Rättsmedicinalverkets* tillämpning av bestämmelserna i häkteslagen.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser har tillstyrkt eller inte haft något att invända mot förslaget. *Riksförbundet för social och mental hälsa* och *Riksförbundet för rättigheter, frigörelse, hälsa och likabehandling* har dock angett allmänna betänkligheter mot att tvång överhuvudtaget möjliggörs på den psykiatriska vårdens område.

Rättsmedicinalverket, *Kriminalvården*, *Inspektionen för vård och omsorg*, *Arbetsmiljöverket* och *Diskrimineringsombudsmannen* har utifrån de aspekter som de har att beakta välkomnat att förslaget innebär likabehandling av olika kategorier personer som genomgår undersökningar på de rättspsykiatriska undersökningsenheterna. *Riksdagens ombudsmän (Justitieombudsmannen)*, *Barnombudsmannen*, *Sveriges advokatsamfund* och *Riksförbundet för social och mental hälsa* har ifrågasatt om det är befogat att i föreslagen omfattning göra häkteslagens befogenheter tillämpliga på personer som inte är frihetsberövade.

Inspektionen för vård och omsorg har avstyrkt att inspektionen ges till uppgift att utöva tillsyn över tillämpningen av de nya bestämmelserna.

Några remissinstanser har efterfrågat ytterligare förtydliganden, framför allt i beslutsfrågor.

Skälen för regeringens förslag

Den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten

Rättsmedicinalverket är den statliga myndighet som ansvarar för rättspsykiatrisk verksamhet i den utsträckning sådana frågor inte ska handläggas av någon annan statlig myndighet. Verket ansvarar för genomförande av rättspsykiatriska undersökningar och utfärdande av läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i

brottmål, m.m. (2 § 1 förordningen [2007:976] med instruktion för Rättsmedicinalverket). Denna verksamhet är inriktad på att genom specialistläkare på det rättspsykiatriska området objektivt undersöka frihetsberövade och inte frihetsberövade brottsmisstänkta personer i syfte att kunna utfärda psykiatriska sakkunnigutlåtanden. Verksamheten utgör således inte hälso- och sjukvård. En brottsmisstänkt som inte är häktad eller annars frihetsberövad är skyldig att inställa sig för rättspsykiatrisk undersökning eller läkarundersökning för utfärdande av läkarintyg av nyss nämnt slag.

Rättspsykiatrisk undersökning beslutas av domstol i brottmål för att klarlägga främst om den brottsmisstänkte som brottspåföljd bör överlämnas till rättspsykiatrisk vård (1 § lagen [1991:1137] om rättspsykiatrisk undersökning). Rättspsykiatriska undersökningar genomförs av utredningsgrupper bestående av läkare, psykologer och andra yrkeskategorier. Den ansvarige läkaren avger ett utlåtande över undersökningen till domstolen.

Utan att en rättspsykiatrisk undersökning har gjorts får domstolen överlämna någon till rättspsykiatrisk vård under förutsättning att vården inte är förenad med särskild utskrivningsprövning och att domstolen har inhämtat ett läkarintyg enligt 7 § lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m. som omfattar de medicinska förutsättningarna för att döma till sådan påföljd (4 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning). Endast en läkare som får avge utlåtande över en rättspsykiatrisk undersökning får förordnas att avge ett sådant så kallat § 7-intyg.

De rättspsykiatriska undersökningarna utförs på rättspsykiatriska undersökningsenheter vid Rättsmedicinalverket men får på uppdrag av verket även utföras vid inrättningar inom den av landstingen bedrivna offentliga hälso- och sjukvården. För varje rättspsykiatrisk undersökningsenhet finns ett upptagningsområde. En rättspsykiatrisk undersökning ska, om inte särskilda skäl föranleder annat, utföras på en undersökningsenhet inom det upptagningsområde där den misstänkte är bosatt eller, om han eller hon inte har stadigvarande bostad i landet, inom det upptagningsområde där han eller hon vistas. Rättsmedicinalverket får för ett visst fall besluta eller för en viss tid föreskriva att rättspsykiatriska undersökningar ska utföras vid någon annan undersökningsenhet än som följer av indelningen i upptagningsområden, om det behövs med hänsyn till arbetsbelastningen vid enheterna. De olika undersökningsenheternas upptagningsområden framgår av Rättsmedicinalverkets föreskrifter (SOSFS 1999:19) om fördelning på undersökningsenheter av läkarundersökningar vid särskild personutredning i brottmål och av rättspsykiatriska undersökningar.

För närvarande bedrivs den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten vid tre undersökningsenheter. Två enheter ingår i Rättsmedicinalverkets organisation, de rättspsykiatriska avdelningarna i Stockholm och Göteborg. Enligt ett avtal mellan verket och Västerbottens läns landsting genomförs rättspsykiatriska undersökningar av inte frihetsberövade personer också vid Norrlands universitetssjukhus i Umeå. Det uppdraget omfattade tidigare även frihetsberövade personer. Uppdraget i den delen upphörde, efter beslut av Rättsmedicinalverket, att gälla den 1 juli 2013. Rättsmedicinalverket planerar att på sikt kunna genomföra samtliga rättspsykiatriska undersökningar vid sina egna

Prop. 2013/14:222 undersökningsenheter. Även de begränsade läkarundersökningarna för § 7-intyg utförs i allt större omfattning på Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter, bland annat av säkerhetsskäl.

Finns det särskilda skäl får Kriminalvården besluta att en rättspsykiatrisk undersökning av en häktad ska genomföras på häktet (8 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk undersökning). Är det lämpligt får en undersökning även göras på sjukvårdsinrättningar för psykiatrisk tvångsvård eller frivillig psykiatrisk vård. Det förekommer också att undersökningar görs på andra ställen, exempelvis Statens institutionsstyrelses ungdomshem.

Vilka brottsmisstänkta är det som genomgår rättspsykiatrisk undersökning?

De allra flesta brottsmisstänkta som genomgår rättspsykiatrisk undersökning vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna, ca 75 procent, är häktade personer som överförs från häkten till enheterna för att tas in där. På undersökningsenheterna kan det även tas in personer som är frihetsberövade på annan grund. Totalt genomgår ca 20 procent av de undersökta rättspsykiatrisk vård under sin vistelse på undersökningsenhet.

En mindre andel, ca 25 procent, av de undersökta är således inte frihetsberövade. De vistas inte dygnet runt på enheterna, men de är skyldiga att infinna sig till undersökningstillfällena. Infinner de sig inte till undersökningen kan de hämtas av polis. Om en misstänkt låter bli att infinna sig eller kan det av något annat skäl antas att han eller hon inte kommer att frivilligt medverka till undersökningen får domstolen besluta att han eller hon ska tas in på undersökningsenheten, dvs. frihetsberövas.

Under åren 2003–2012 genomfördes närmare 550 rättspsykiatriska undersökningar per år. En betydande andel av dessa undersökningar, ca 350, har avsett våldsbrott som huvudbrott. Cirka 60 undersökningar årligen har avsett sexualbrott. Bland de övriga brotten är mordbrand framträdande med drygt 50 undersökningar per år.

Av de närmare 550 årliga undersökningarna har drygt 400 avsett häktade personer. De undersökta som varit under 18 år har på årsbasis varit i genomsnitt 5 häktade och 5 som varit på fri fot. När det gäller kvinnor har motsvarande antal varit knappt 50 respektive 25. Av de personer som vistas dygnet runt på undersökningsenheterna är således ca 1 procent unga och 10 procent kvinnor. Det innebär att det ytterst sällan är möjligt att placera en ung person med andra unga och att kvinnors möjligheter till gemensam placering med andra kvinnor är begränsade.

Säkerhetsmiljön vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna

De allra flesta brottsmisstänkta som tas in på de rättspsykiatriska undersökningsenheterna är således häktade. Samma slag av risker och hot mot ordning och säkerhet gör sig därför gällande på undersökningsenheterna som på häkten. Till det kommer att de brottsmisstänkta som tas in på undersökningsenheterna har konstaterade eller befärade psykiska störningar. För att den rättspsykiatriska undersökningen ska kunna genomföras måste många gånger den intagne

under vistelsen på undersökningsenheten upphöra med läkarordinerad psykofarmaka.

Även beträffande de personer som inte är frihetsberövade är ordnings- och säkerhetsfrågorna påtagliga. De undersökta som inte vistas på undersökningsenheterna dygnet runt har av naturliga skäl möjligheter att försöka ta med sig farliga och andra olämpliga föremål till enheterna. Mellan undersökningstillfällena kan de använda alkohol eller andra berusningsmedel. Dessutom har de möjlighet att med andra personer planera brottsliga och andra olämpliga handlingar som stör ordningen och säkerheten på undersökningsenheten.

Mot denna bakgrund är den tekniska och personella säkerhetsnivån på Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter densamma som på häkten. Inom myndigheten pågår ett långsiktigt arbete för att bland annat genom utbildningsinsatser höja den generella säkerhetsnivån. Av säkerhetsskäl har det under de senaste åren gjorts lokalförändringar och säkerhetsanpassningar i fråga om undersökningsenheterna i Stockholm och Göteborg.

Säkerhetsarbetet vid enheterna regleras av Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2006:9) om säkerhet vid sjukvårdsinrättningar som ger psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård samt vid enheter för rättspsykiatrisk undersökning. Föreskrifterna innehåller bland annat bestämmelser om inre och yttre säkerhet, riskanalys och placering av intagna samt intern utredning och anmälan till Inspektionen för vård och omsorg vid brister i säkerheten.

Antalet incidenter vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna har ökat under senare år, främst när det gäller hot och våld mot personal. Antalet hot- och våldsincidenter uppgick till 28, 32 respektive 44 under åren 2010–2012. Orsaken till ökningen kan enligt Rättsmedicinalverket vara att de undersökta har tyngre missbruksproblem med åtföljande abstinensreaktioner och beteendestörningar. Det förekommer regelbundet att undersökta, både frihetsberövade och de som är på fri fot, försöker ta in vapen, brandfarliga och explosiva ämnen samt berusningsmedel till enheterna.

Det kan konstateras att de rättspsykiatriska undersökningsenheterna ingår i en kedja av förvaringslokaler för brottsmisstänkta som oftast överförs från häkten till undersökningsenheter och därifrån tillbaka till häkten. Behovet av att kunna upprätthålla ordning och säkerhet är således lika påtagligt i fråga om undersökningsenheterna som för häktena, särskilt som att de personer som genomgår rättspsykiatrisk undersökning befaras lida av allvarliga psykiska störningar och ofta är misstänkta för allvarliga våldsbrott, sexualbrott och mordbrand. Säkerhetsbehoven vid Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter får därför anses vara lika stora som inom häktesverksamheten.

Det saknas en tillräcklig rättslig reglering för att upprätthålla en hög säkerhetsnivå vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna

Fram till år 1992 var den dåvarande häkteslagen med dess bestämmelser rörande ordning och säkerhet på häkten och andra förvaringslokaler direkt tillämplig även med avseende på häktade som vistades på en rättspsykiatrisk undersökningsenhet. Med den psykiatrireform som

Prop. 2013/14:222 genomfördes det året avskaffades möjligheten att tillämpa häkteslagens befogenheter inom rättspsykiatri, även inom de rättspsykiatriska undersökningsenheterna. Det synsätt som gjorde sig gällande var att de personer som är föremål för rättspsykiatri inte skulle behandlas annorlunda än andra patienter som genomgår psykiatrisk tvångsvård. Det bedömdes att de befogenheter att vidta tvångsåtgärder mot en patient som föreslogs i den nya lagen om psykiatrisk tvångsvård borde vara fullt tillräckliga i förhållande till de i vissa avseenden mer vidsträckta befogenheterna enligt häkteslagstiftningen. För att regleringen skulle bli enhetlig och enkel föreslog regeringen att de regler om tvångsåtgärder och restriktioner som skulle gälla för häktade som genomgår rättspsykiatrisk vård också skulle omfatta häktade som genomgår rättspsykiatrisk undersökning (prop. 1990/91:58 s. 216 f. och 520 f.).

När häkteslagen före år 1992 var direkt tillämplig på personer som genomgick rättspsykiatrisk undersökning på en undersökningsenhet så fattades besluten om åtgärder i ordnings- och säkerhetssyfte av chefen för en rättspsykiatrisk klinik. Eftersom undersökningsenheterna därefter endast kan tillämpa den psykiatriska vårdlagstiftningens befogenheter får besluten för närvarande endast fattas av en chefsöverläkare. Denne kan delegera sin beslutsbefogenhet till annan läkare men inte till verksamhetschefen eller andra tjänstemän vid en undersökningsenhet.

De befogenheter i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård som för närvarande kan tillämpas av undersökningsenheterna är således utformade för den psykiatriska tvångsvårdens behov. Befogenheterna är följande. Det tvång som är nödvändigt för att en patient ska hindras att lämna vårdinrättningens område eller som behövs för att tillgodose säkerheten i vården får användas (18 §). En patient får kortvarigt spännas fast med bälte eller liknande anordning om det finns en omedelbar fara för att han eller hon allvarligt skadar sig själv eller någon annan (19 §). Om en patient genom aggressivt eller störande beteende allvarligt försvårar vården av andra patienter får han eller hon hållas avskild från de andra patienterna under högst åtta timmar (20 §). En patients rätt att inneha teknisk utrustning för elektronisk kommunikation och använda elektroniska kommunikationstjänster får inskränkas om det är nödvändigt med hänsyn till vården eller rehabiliteringen av patienten eller för att undvika att någon annan lider skada (20 a §). Berusningsmedel får inte innehas av en patient (21 §). Försändelser till en patient får undersökas för kontroll att de inte innehåller berusningsmedel (22 §). Försändelser från en patient får övervakas om det är nödvändigt med hänsyn till vården eller rehabiliteringen av patienten eller för att undvika att någon annan lider skada (22 a §). En patient får kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas för kontroll av att han eller hon inte bär på sig teknisk utrustning för elektronisk kommunikation eller berusningsmedel (23 §). Omhändertagna berusningsmedel ska förstöras eller säljas (24 §).

Lagen om rättspsykiatrisk vård hänvisar till de nyss redovisade befogenheterna men innehåller också vissa ytterligare befogenheter som direkt angår ordning och säkerhet. Kriminalvården får i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, ta emot besök eller stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation (8 § andra stycket). Regeringen får i särskilda fall, om

det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller med hänsyn till risken för den undersöktes medverkan till terroristbrott besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, ta emot besök eller stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation (8 § tredje stycket).

Lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård ger möjlighet att inskränka besök på vårdinstitutioner och sjukvårdsinrättningar till personer som är tvångsintagna för vård. Lagen gäller bland annat personer som är intagna på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning och där genomgår rättspsykiatrisk tvångsvård. Inskränkningar får ske med hänsyn till vårdens bedrivande eller för att skydda vårdtagarens personliga integritet. Besöksinskränkningar med stöd av denna lag får dock inte göras om den nyss nämnda bestämmelsen i lagen om rättspsykiatrisk vård om Kriminalvårdens möjlighet att besluta om besöksinskränkningar är tillämplig.

Häkteslagens bestämmelser

Häkteslagen (2010:611) innehåller bestämmelser om verkställighet av beslut om häktning och vissa andra frihetsberövanden i häkte eller annan förvaringslokal. Lagen trädde i kraft den 1 april 2011 och ersatte lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. Tillämpningsområdet för lagen omfattar inte bara häktade utan även vissa andra frihetsberövade personer som är intagna i häkte eller annan förvaringslokal (1 kap.). I enlighet med vad som ovan redovisats gäller dock lagen uttryckligen inte för verksamheten vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna förutom i fråga om häktesrestriktioner i brottsutredande syfte (5 kap. 2 § andra stycket).

I inledande bestämmelser anges övergripande principer för verkställighetens utformning. Bland annat föreskrivs att behovs- och proportionalitetsprinciperna gäller för användning av befogenheter att upprätthålla ordning och säkerhet (1 kap. 4–6 §§).

De bestämmelser i häkteslagen som ger befogenheter att upprätthålla ordning och säkerhet är av två slag. Dels finns det bestämmelser om rättigheter som de intagna har och under vilka förutsättningar rättigheterna kan inskränkas av ordnings- och säkerhetsskäl (2 och 3 kap.). Dels finns det bestämmelser om särskilda kontroll- och tvångsåtgärder som av ordnings- och säkerhetsskäl får vidtas mot intagna på häkte men även mot andra personer (4 kap.).

Bestämmelserna om rättigheter angår placering, vistelse i gemensamhet, sysselsättning, vistelse utomhus, förströelse, utbud av massmedier, religionsutövning, personliga tillhörigheter och permission (2 kap.). Det finns vidare bestämmelser om rätten att ta emot besök och stå i förbindelse med andra genom elektronisk kommunikation eller försändelser (3 kap.). Överlag gäller att rättigheterna ska tillämpas efter vad som är möjligt och lämpligt samt så att inte ordningen och säkerheten äventyras.

Bestämmelserna ger sammantaget myndighetsbefogenheter att vidta följande åtgärder.

De åtgärder som får vidtas mot intagna är avskiljande från andra intagna (2 kap. 5 §), omhändertagande av personliga tillhörigheter

Prop. 2013/14:222 (2 kap. 12 §), förbud mot eller kontroll av elektronisk kommunikation eller försändelser (3 kap. 4–9 §§), kontroll av bostadsrum (4 kap. 1 §), kroppsvisitation och kroppsbesiktning (4 kap. 2–4 §§), olika prov vid misstanke om påverkan av berusningsmedel (4 kap. 5 §), omhändertagande av otillåtna föremål (4 kap. 8 §) och beläggande med fängsel (4 kap. 10 §).

Åtgärder som riktas mot både intagna och besökare till dem är förbud mot eller kontroll av besök (3 kap. 1 och 2 §§), kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning av besökare (3 kap. 3 §), samt kontroll av personer inför besök och tillåtlighet av elektronisk kommunikation (3 kap. 11 §).

Slutligen får allmän inpasseringskontroll (4 kap. 11 §) och kontroll av fordon (4 kap. 12 §) användas beträffande samtliga personer som besöker ett häkte.

Beslut om tillämpningen av rättigheter och befogenheter i häkten fattas av Kriminalvården. Besluten får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Före ett överklagande ska Kriminalvården ha omprövat sitt beslut (7 kap.).

Kriminalvården får förordna väktare i auktoriserade bevakningsföretag att utföra vissa bevakningsuppgifter med avseende på häktade personer (8 kap.).

Häkteslagens bestämmelser om ordning och säkerhet görs tillämpliga på Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsenheter

Rättsmedicinalverket har i olika sammanhang beskrivit konsekvenserna av 1992 års psykiatireform i fråga om befogenheter att upprätthålla ordningen och säkerheten på de rättspsykiatriska undersökningsenheterna inom verket. Häktesutredningen och Psykiatrilagsutredningen har lämnat förslag som i olika mån gör bestämmelserna för häkten tillämpliga också för verksamheten vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna. Remissinstanserna har välkomnat eller inte haft några invändningar mot en sådan förändring som utredningarna föreslagit.

Som nyss redovisats har ordnings- och säkerhetsrelaterade risker och hot men även konkreta säkerhetsrelaterade händelser ökat i omfattning och allvarlighet vid undersökningsenheterna.

Det är ändamålsenligt att samma regler rörande ordning och säkerhet åter kan gälla för verksamheterna vid häkten och rättspsykiatriska undersökningsenheter. Tydliga och jämförliga befogenheter för Kriminalvården och Rättsmedicinalverket på det aktuella området innebär att förutsättningarna för en oförändrat hög säkerhetsnivå förbättras oavsett vilken av dessa myndigheter som vid en viss given tidpunkt ska ansvara för förvaringen av en häktad person. Att Rättsmedicinalverket ges befogenheter att tillämpa häkteslagens bestämmelser på undersökta brottsmisstänkta personer, besökare och andra utomstående ger också en förbättrad förutsebarhet och rättssäkerhet. Det är således en fördel både för häktade undersökta och för Kriminalvården och Rättsmedicinalverket att befogenheterna kan tillämpas enhetligt beträffande en brottsmisstänkt vare sig denne är intagen i häkte eller på undersökningsenhet. En sådan kontinuitet är

eftersträvansvärd såväl vad gäller intagnas rättigheter som de ordnings- och säkerhetsrelaterade åtgärderna.

Häkteslagens bestämmelser bör därför göras tillämpliga på verksamheten vid Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter så snart som möjligt. Det är inte möjligt att inom ramen för detta lagstiftningsärende bedöma om detsamma borde gälla för den rättspsykiatriska verksamhet som bedrivs av landstingen (se s. 9). Bestämmelserna bör vara tillämpliga med avseende på samtliga personer som är frihetsberövade och som tas in på undersökningsenheterna. Utöver undersökta personer som överförs från häkte så bör alltså även bland annat de som är frihetsberövade till följd av verkställighet av brottspåföljd eller på grund av att de genomgår tvångsvård omfattas. Även personer som är på fri fot och som inte frivilligt medverkar till en undersökning och därför efter beslut av domstol tas in på en undersökningsenhet bör omfattas av regleringen i denna del.

Kammarrätten i Göteborg har ansett att det blir oklart vilka personer som kommer att omfattas med bestämmelsen ”annars frihetsberövade” och att det bör uttryckligen anges vilka tvångsvårds- och andra lagar som reglerna omfattar. En sådan lagreglering vore dock inte ändamålsenlig eftersom den ställer krav på lagändringar så snart regleringen ändras i någon del. Det torde inte heller finnas något nämnvärt praktiskt behov av en sådan lagreglering. Det måste förutsättas att det inte i någon situation kommer att framstå som oklart för Rättsmedicinalverket om en person som tas in för undersökning är frihetsberövad, och således överförs av någon annan myndighet till en av verkets undersökningsenheter, eller om personen inte är frihetsberövad, och således frivilligt på egen hand inställer sig på enheten för att där genomgå en undersökning.

När det gäller undersökta som genomgår rättspsykiatrisk vård har utredningarnas förslag utgått från att tvångsåtgärder mot dem ska kunna vidtas enbart med stöd av den psykiatriska tvångsvårdslagstiftningen. Den grundläggande ordningen och säkerheten på undersökningsenheterna bör dock i alla delar gälla med avseende på samtliga frihetsberövade undersökta. Att i viss mån samma slags åtgärder kan vidtas mot en intagen person efter beslut av chefsöverläkare inom ramen för den vårdande verksamheten innebär således inte att det saknas skäl att möjliggöra att åtgärden kan beslutas på annan grund inom den undersökande verksamheten. Tvångsbefogenheter för den rättspsykiatriska vård som bedrivs vid undersökningsenheterna är även i fortsättningen nödvändiga som ett komplement till den nu föreslagna lagregleringen.

Riksförbundet för rättigheter, frigörelse, hälsa och likabehandling har befarat att psykiskt sjuka personers rättigheter kan försämrats om häkteslagens bestämmelser om ordning och säkerhet blir tillämpliga på undersökningsenheterna. Även *Kammarrätten i Göteborg* och *Inspektionen för vård och omsorg* har i allmänhet ställt sig frågande till om de båda regelverken bör vara samtidigt tillämpliga på undersökta personer och om inte den psykiatriska vårdens befogenheter bör ha företräde framför häkteslagens befogenheter. *Justitieombudsmannen* har efterlyst klagöranden om hur häkteslagens och den psykiatriska vårdens regelverk förhåller sig till varandra. *Förvaltningsrätten i Umeå* anser att

Prop. 2013/14:222 det inte bör finnas två olika utan enbart en beslutsgång för de båda regelverken.

Som *Rättsmedicinalverket* och *Svenska rättspsykiatriska föreningen inom SACO* har framhållit finns det inte några praktiska problem med att hålla isär de båda regleringarna då de avser olika verksamheter, dels den huvudsakliga undersökningsverksamheten, dels den kompletterande vårdande verksamheten, vilken alltså omfattar en mindre andel av de undersökta. Det finns vidare som verket och föreningen har betonat främst utifrån läkareiska utgångspunkter ett starkt behov av att det inte längre ska vara läkare som ska fatta beslut om tvång i fråga om personer som inte genomgår vård. Att grundläggande bestämmelser om ordning och säkerhet i undersökningsverksamheten, vilka inte är medicinskt motiverade, är tillämpliga även på de undersökta som genomgår vård skiljer sig dessutom inte från vad som gäller andra myndighetsverksamheter. Att denna typ av grundläggande bestämmelser ska gälla för samtliga personer som tas in för undersökningar vid Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter är en ändamålsenlig och tydlig reglering. Hur dessa nya tvångsbefogenheter bör användas i förhållande till de vårdrelaterade tvångsbefogenheter som kan aktualiseras vid undersökningsenheterna beträffande det mindre antal undersökta som där genomgår psykiatrisk tvångsvård är en fråga för den praktiska tillämpningen inom Rättsmedicinalverket. I det avseendet ser regeringen, i likhet med Rättsmedicinalverket, inga nämnvärda tillämpningssvårigheter. Innehållet i den psykiatriska vårdlagstiftningen behandlas dock inte närmare i detta lagstiftningsärende.

Som *Rättsmedicinalverket* har pekat på behöver bestämmelserna i häkteslagen tillämpas med hänsyn till verksamhetsförutsättningarna vid undersökningsenheterna. Bland annat har verket angett att det i normalfallet endast är ett fåtal personer som samtidigt är intagna på en undersökningsenhet. Dessutom är det få kvinnor och ytterst få personer under 18 år som årligen genomgår rättspsykiatrisk undersökning. Det är därför inte alltid möjligt att i praktiken placera en intagen kvinna eller ung person så att de kan vistas med andra intagna kvinnor eller unga. Även i häkten kan motsvarande tillämpningsfrågor uppstå eftersom kvinnor och unga utgör ett fåtal av de intagna även där. Bestämmelserna om placering ger dock möjlighet att med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet beakta såväl de intagnas som verksamhetens intressen. Det torde inte uppkomma typiskt sett svårare avvägningsfrågor på undersökningsenheterna än de som förekommer på häkten. Att en intagen kvinna eller ung person någon gång faktiskt inte kan placeras så att vistelse i gemensamhet med andra är möjlig utgör inte i sig ett beslut om avskiljande med tvång. Det är också, så som *Barnombudsmannen* och *Riksförbundet för social och mental hälsa* har framhållit, ofta i den unges eget intresse att kunna vistas åtskilt från vuxna brottsmisstänkta personer och motsvarande intresse kan finnas hos kvinnor när det gäller att vistas i samma lokaler som män.

Rättsmedicinalverket har väckt frågan om bestämmelsen i häkteslagen om restriktioner för den som är placerad i häkte för utredning av misskötsamhet i fängelse (3 kap. 10 §) bör vara tillämplig på en rättspsykiatrisk undersökningsenhet. Enligt verket har det hitintills inte förekommit misskötsamhetsutredningar avseende personer som är

intagna på en undersökningsenhet. Enligt regeringens bedömning kan det dock förekomma situationer när en person, som avtjänar ett fängelsestraff och som är föremål för en misskötsamhetsutredning, blir misstänkt för ny brottslighet och därför ska genomgå en rättspsykiatrisk undersökning innan misskötsamhetsutredningen är slutförd. Med hänsyn till detta bör bestämmelsen även gälla i verksamheten vid undersökningsenheterna.

Rättsmedicinalverket har även efterlyst klargörande av den närmare innebörden av häkteslagens bestämmelser om att en intagen person ska återfå sina omhändertagna tillhörigheter och försändelser senast i samband med att han eller hon inte längre ska vara berövad friheten (2 kap. 12 § och 3 kap. 9 §). Det kan här konstateras att detta är en fråga för den rättstillämpning som redan sker vid Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse och andra myndigheter, även Rättsmedicinalverket. Det borde i praktiken inte i något fall vara oklart om en person som är intagen hos Rättsmedicinalverket efter genomförd undersökning inte längre ska vara berövad friheten, och därför ska återfå egendom som verket omhändertagit, eller om han eller hon fortfarande är häktad eller på annat sätt frihetsberövad och av verket överförs till en annan myndighet, och därför inte ska återfå egendom som verket omhändertagit, vilken i stället ska överlämnas till den andra myndigheten för fortsatt omhändertagande.

Vissa av myndighetsbefogenheterna ska vara tillämpliga även när det gäller personer som utan att vara frihetsberövade genomgår undersökningar på undersökningsenheterna

Personer som undersöks på en undersökningsenhet inom Rättsmedicinalverket utan att vara frihetsberövade tas inte in på enheten för att vistas där dygnet runt. Det saknas därför behov av att göra häkteslagens bestämmelser om intagnas rättigheter tillämpliga på dessa personer. Behovet av ordning och säkerhet vid verksamheten vid undersökningsenheterna motiverar dock att vissa myndighetsbefogenheter får användas avseende samtliga undersökta personer, alltså även beträffande de personer som inte är berövade friheten. Även en person på fri fot kan under sin vistelse på enheten uppsökas av anhöriga eller andra utomstående personer och behov kan uppstå av att kontrollera dessa personer, fatta beslut om besök ska tillåtas eller inte samt efter besöket kontrollera om något otillåtet föremål har överlämnats till och undan gömts av den undersökte. En brottsmisstänkt på fri fot har givetvis större faktiska möjligheter att till enheten ta med sig exempelvis farliga föremål och berusningsmedel än vad en häktad person som överförs till enheten har.

Psykiatrilagsutredningen har föreslagit att vissa myndighetsbefogenheter ska gälla även med avseende på personer som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning utan att vara frihetsberövade. Dessa undersökta ska kunna kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas för eftersökande av otillåtna föremål vid ankomsten till och under vistelsen på undersökningsenheten samt kunna få personliga tillhörigheter omhändertagna om det behövs av ordnings- eller säkerhetsskäl. Vidare ska det enligt utredningens förslag vara möjligt att ta olika prov vid misstanke om påverkan av berusningsmedel. Remissinstanserna hade då

Prop. 2013/14:222 inte någon annan uppfattning än utredningen i denna del. De ovan nämnda myndighetsbefogenheterna i häkteslagen bör således göras tillämpliga även på brottsmisstänkta personer som utan att vara frihetsberövade genomgår rättspsykiatrisk undersökning vid Rättmedicinalverkets undersökningsenheter. Utöver vad utredningen har föreslagit bör även häkteslagens bestämmelse, om att en intagen får beläggas med fängsel om han eller hon uppträder våldsamt och det är absolut nödvändigt med hänsyn till den intagnes egen eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa, få tillämpas även när det gäller misstänkta som inte är frihetsberövade.

Som ovan nämnts utförs på Rättmedicinalverkets undersökningsenheter även läkarundersökningar för läkarintyg enligt 7 § lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m. I fråga om möjligheter att medföra farliga föremål m.m. är situationen naturligtvis likvärdig mellan en brottsmisstänkt på fri fot som genomgår rättspsykiatrisk undersökning och en brottsmisstänkt på fri fot som genomgår en § 7-undersökning. De nu aktuella myndighetsbefogenheterna bör således kunna tillämpas även i fråga om brottsmisstänkta som inte är frihetsberövade och som ska genomgå sådana läkarundersökningar på en rättspsykiatrisk undersökningsenhet vid Rättmedicinalverket.

Häkteslagens myndighetsbefogenheter är redan direkt tillämpliga på häktade personer som genomgår en § 7-undersökning på en rättspsykiatrisk undersökningsenhet. Nya myndighetsbefogenheter är därför inte behövliga beträffande dessa undersökta. Beslut om allmän inpasseringskontroll och kontroll av fordon vid passage in i eller ut ur en undersökningsenhet bör dock omfatta även dem.

Justitieombudsmannen, Sveriges advokatsamfund och Riksförbundet för social och mental hälsa har ställt sig frågande till att myndighetsbefogenheterna ska vara så omfattande när det gäller brottsmisstänkta som inte är frihetsberövade men som ska genomgå rättspsykiatriska undersökningar. *Barnombudsmannen* har kritiserat att häkteslagens bestämmelser föreslås kunna användas i fråga om inte frihetsberövade personer. I detta avseende kan det konstateras att samtliga de personer som ska genomgå en undersökning på Rättmedicinalverkets undersökningsenheter är skyldiga att underkasta sig undersökningen vare sig det är fråga om frihetsberövade personer som överförs till enheterna eller det är fråga om inte frihetsberövade personer som infinner sig självmant efter kallelse. Det är i båda fallen fråga om brottsmisstänkta personer som redan är föremål för en domstols prövning. Så som *Inspektionen för vård och omsorg* har betonat har personer som inte är frihetsberövade faktiskt större möjligheter att planera och utföra handlingar som stör ordningen och säkerheten än personer som är frihetsberövade. Även *Arbetsmiljöverket* och *Diskrimineringsombudsmannen* har framhållit fördelarna med en enhetlig reglering ur ett arbetsmiljö- och likabehandlingsperspektiv. Enligt regeringen finns det mot denna bakgrund starka skäl för att göra det möjligt att använda de föreslagna nya befogenheterna på ett behovsanpassat och proportionellt sätt även i fråga om de inte frihetsberövade brottsmisstänkta personer som är skyldiga att genomgå undersökning på undersökningsenheterna. De ordnings- och säkerhetsskäl som gör sig gällande på detta område är av så stor vikt att

de även beträffande den nu aktuella personkategorin klart överväger de integritetsaspekter som finns.

Rättsmedicinalverket och *Inspektionen för vård och omsorg* har ställt sig frågande till om formuleringen ”tas in” bör användas i lagtext när det gäller inte frihetsberövade personer som ska genomgå undersökning vid enheterna utan att vistas där dygnet runt för längre tid. Myndigheterna har för dessa fall i stället förordat formuleringen att personerna ”kommer till” en enhet för undersökning. *Lagrådet* har anmärkt att ”tas in” används som beteckning för den möjlighet domstolen har att besluta om att frihetsberöva den som inte frivilligt medverkar till en rättspsykiatrisk undersökning (se 10 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning). Enligt *Lagrådet* bör den aktuella lagtexten därför i stället formuleras så att den gäller när en inte frihetsberövad person befinner sig på enheten för att genomgå undersökning där. Regeringen delar *Lagrådets* uppfattning.

Rättsmedicinalverket fattar beslut

Kriminalvården ansvarar för häkten och fattar beslut angående rättigheter och befogenheter där. Besluten får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. *Rättsmedicinalverket* har ansvaret för de rättspsykiatriska undersökningsenheterna. Verket bör därför fatta beslut som rör rättigheter och befogenheter vid enheterna. Även verkets beslut bör kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

När det gäller häktade personer som genomgår en § 7-undersökning är som ovan nämnts häkteslagens bestämmelser redan direkt tillämpliga och *Kriminalvården* fattar därför besluten i de fallen. I fråga om allmän inpasseringskontroll och kontroll av fordon vid passage in i eller ut ur en rättspsykiatrisk undersökningsenhet bör det dock vara *Rättsmedicinalverket* som fattar beslut även med avseende på dessa häktade personer.

De nu aktuella besluten angår inte rättspsykiatrisk vård. De behöver därför inte fattas av undersökningsenhetens chefsöverläkare. Vem som ska fatta beslut bör lämpligen bestämmas av *Rättsmedicinalverket*.

Kriminalvården har menat att när det gäller kriminalvårdsklienter som överförs till undersökningsenheterna så bör det vara *Kriminalvården* som fattar beslut om ordning och säkerhet även på enheterna. Eftersom det nu föreslås att *Rättsmedicinalverket* ska ha tillgång till samma befogenheter i fråga om häktade och andra frihetsberövade som *Kriminalvården* har, finns det inte behov av att låta *Kriminalvården* fatta beslut angående ordning och säkerhet vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna. *Rättsmedicinalverket* behöver dock i nu aktuella avseenden även i fortsättningen samverka med *Kriminalvården* och andra berörda myndigheter. De undersökta är oftast häktade personer som överförs från häkte och sedan ofta åter till häkte. Det är därför naturligt att myndigheterna samverkar bland annat i fråga om risk- och hotbedömningar av intagna personer samt kontroll av utomstående brottsbelastning inför besök eller i frågor rörande tillåtlighet av elektronisk kommunikation.

För närvarande gäller att den som är häktad eller är intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning och som genomgår rättspsykiatrisk vård kan ges tillfällig, normalt bevakad, permission för att besöka en svårt sjuk närstående eller liknande. Tillstånd till sådan permisson prövas av

Prop. 2013/14:222 Kriminalvården (11 b § lagen om rättspsykiatrisk vård). Kriminalvårdens uppgift att besluta om permisson bör inte längre gälla i den omfattning som Rättsmedicinalverket i fortsättningen ska besluta om permisson.

Justitieombudsmannen har befarat att det kan uppstå oklarheter om Kriminalvården får behålla beslutsbehörigheten i fråga om häktade personer som genomgår en § 7-undersökning och förordar att Rättsmedicinalverket bör vara den myndighet som fattar samtliga beslut även i fråga om dessa personer. Det som talar mot en sådan lösning är att det i dessa fall är fråga om häktade personer som över dagen transporteras av Kriminalvården från ett häkte till undersökningsenhet för den aktuella undersökningen och därefter åter direkt till häktet. Kriminalvården har redan inför transporter vidtagit och beslutat om de säkerhetsåtgärder som häkteslagen föreskriver. Om det skulle införas en reglering som innebär att Rättsmedicinalverket helt eller delvis övertar det nu aktuella säkerhetsansvaret från Kriminalvården skulle verket självständigt behöva pröva ordnings- och säkerhetsfrågor, fastän situationen är sådan att den häktade endast ska vistas på enheten under en kortare tid och utan att han eller hon dessförinnan har haft några reella möjligheter att föra med sig farliga eller annars olämpliga föremål till undersökningsenheten. Mot denna bakgrund är det inte nödvändigt eller ändamålsenligt att i detta fall överföra beslutsbehörigheten från Kriminalvården till Rättsmedicinalverket.

Rättsmedicinalverket har väckt frågan om Kriminalvården fortsättningsvis, med avseende på den mindre andel undersökta som genomgår rättspsykiatrisk vård, bör kunna besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation (8 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk vård). Kriminalvården får för närvarande besluta sådana inskränkningar enbart om det behövs av ordnings- och säkerhetsskäl. De myndighetsbefogenheter i häkteslagen som Rättsmedicinalverket nu ges tillgång till ger verket rätt att besluta om motsvarande inskränkningar (3 kap. 4 och 7 §§ häkteslagen). Det finns därför inte behov av att ha kvar möjligheten för Kriminalvården att besluta om inskränkningar för personer som genomgår psykiatrisk vård på Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter.

Rättsmedicinalverket ges möjlighet att förordna väktare i auktoriserade bevakningsföretag

Kriminalvården får i fråga om häkten ge vissa bevakningsuppdrag åt väktare i auktoriserade bevakningsföretag (8 kap. 1 och 2 §§ häkteslagen). Enligt Rättsmedicinalverket har myndigheten likartade behov av att kunna förordna väktare för bevakningsuppgifter i verksamheterna vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna. Undersökningsenheterna är små med förhållandevis liten personalstyrka. Nödvändiga transporter av intagna underlättas, t.ex. i samband med permissioner och sjukhusbesök, om Rättsmedicinalverket ges möjlighet att kunna förordna väktare som i bevakningssyfte kan bistå verkets egen personal. Allmän inpasseringskontroll och fordonskontroll är andra uppgifter där väktare kan utgöra ett nödvändigt komplement till

Rättsmedicinalverkets egen personal. Rättsmedicinalverket bör mot denna bakgrund för undersökningsverksamheten ges samma möjlighet att anlita väktare som Kriminalvården har.

Tillsyn

Den nya myndigheten Inspektionen för vård och omsorg har sedan den 1 juli 2013 från Socialstyrelsen tagit över uppgiften att bedriva tillsyn över att lagen om rättspsykiatrisk undersökning och föreskrifter som har meddelats i anslutning till den lagen följs (17 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning). I utkastet till lagrådsremiss föreslogs att inspektionens tillsyn bör omfatta även tillämpningen av de nya bestämmelserna om rättigheter och befogenheter vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna. Som *Inspektionen för vård och omsorg* har påpekat är dock myndigheten inte tillsynsmyndighet för brottsbekämpande verksamhet.

Den lagtekniska lösningen

Det är angeläget att ge undersökningsenheterna de ordnings- och säkerhetsbefogenheter som häkten har. Några befogenheter därutöver eller andra anslutande bestämmelser bör inte införas nu.

Med den avgränsningen att det är häkteslagens nuvarande bestämmelser om rättigheter och befogenheter som ska gälla även på undersökningsenheterna behöver inte dessa bestämmelser upprepas i lagen om rättspsykiatrisk undersökning. Det är i stället en fördel om häkteslagens bestämmelser kan tillämpas direkt och lika vare sig en intagen vistas på häkte eller på en undersökningsenhet.

Det bör således i lag göras hänvisningar som innebär att häkteslagens bestämmelser om rättigheter och befogenheter kan tillämpas också på undersökningsenheterna. Ett alternativ är att göra hänvisningarna i häkteslagen. Den lagen omfattar dock endast undersökta som är intagna i häkte. Eftersom hänvisningarna ska vara tillämpliga med avseende på samtliga undersökta bör hänvisningarna i stället göras i lagen om rättspsykiatrisk undersökning.

Kammarrätten i Göteborg och *Malmö tingsrätt* har efterlyst en överskådligare reglering. Domstolarna har anfört att en helt ny lag som återger häkteslagens bestämmelser kan övervägas eller att de föreslagna hänvisningarna i lagen om rättspsykiatrisk undersökning kompletteras med beskrivningar av vilka frågor i häkteslagen hänvisningarna angår. En ny lag är dock som nämnts i det föregående inte aktuell att införa inom ramen för detta lagstiftningsärende. Eftersom häkteslagens bestämmelser ska vara direkt tillämpliga på verksamheten vid undersökningsenheterna är det inte ändamålsenligt att utöver de direkta laghänvisningarna i lagen om rättspsykiatrisk undersökning också närmare återge vad som föreskrivs i häkteslagen i aktuella delar.

Häkteslagens nuvarande bestämmelse om att den i fråga om häktesintagna som har förts över till en undersökningsenhet endast gäller i fråga om restriktioner i brottsutredande syfte (5 kap. 2 §) bör kompletteras med en upplysning om de nya hänvisningarna i lagen om rättspsykiatrisk undersökning. Den i lagen om rättspsykiatrisk undersökning befintliga upplysningen (8 § tredje stycket) om att det för behandlingen av den som är häktad och genomgår rättspsykiatrisk

Prop. 2013/14:222 undersökning finns bestämmelser i häkteslagen och i lagen om rättspsykiatrisk vård behöver därmed inte ändras. Dock behöver bestämmelsen som för närvarande gör den psykiatriska tvångsvårdens befogenheter tillämpliga på Rättsmedicinalverkets undersökningsverksamhet (11 §) ändras så att bestämmelsen endast är tillämplig på undersökningsenheter inom den offentliga hälso- och sjukvården. *Rättsmedicinalverket* och *Inspektionen för vård och omsorg* har menat att det inte finns behov av att behålla dessa befogenheter för den offentliga hälso- och sjukvården då det för närvarande inte finns några enheter där som genomför rättspsykiatriska undersökningar av frihetsberövade personer. Den gällande lagstiftningen innebär dock att sådana enheter kan inrättas. Det bör därför inte införas en lagreglering som innebär att befogenheterna ska upphöra att gälla i fråga om den offentliga hälso- och sjukvården (5 kap. 2 § tredje stycket häkteslagen och 11 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning).

Tillsynsområdet för Inspektionen för vård och omsorg behöver avgränsas så att det inte omfattar Rättsmedicinalverkets tillämpning av häkteslagens bestämmelser (17 §).

Vidare behöver bestämmelsen i lagen om rättspsykiatrisk vård som ger Kriminalvården möjlighet att ge permission åt intagna på Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter (11 b §) avgränsas i motsvarande mån som verket ges möjlighet att besluta om permisson.

5 Ikraftträdande

Regeringens förslag: De nya bestämmelserna ska träda i kraft den 2 oktober 2014.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss innebar ett ikraftträdande den 1 juli 2014.

Remissinstanserna har inte uttalat sig i denna fråga.

Skälen för regeringens förslag: Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt, dvs. den 2 oktober 2014. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

6 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen medför marginellt ökade kostnader för staten. Huvuddelen av dessa ökade kostnader kommer dock att vara av övergångsvis karaktär. Kostnadsökningarna kan finansieras inom befintliga anslagsramar.

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte uttalat sig i denna fråga.

Skälen för regeringens bedömning: Att häkteslagens bestämmelser om ordning och säkerhet blir tillämpliga också på de rättspsykiatriska undersökningsenheterna ger en säkrare och tryggare miljö för Rättsmedicinalverkets personal och de brottsmisstänkta personer som undersöks. Detta bör bidra till en högre kvalitet och effektivitet i den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten.

Förslagen bedöms medföra marginellt ökade kostnader för staten. Framför allt i ett inledningsskede förväntas merkostnader av övergångsvis karaktär uppstå när det gäller anskaffande av ny teknik och utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser. Förslagen innebär också tillförande av nya administrativa uppgifter för Rättsmedicinalverket. Dessutom tillkommer kostnader för anlåtande av väktare i verksamheten och andra åtgärder för att upprätthålla en hög säkerhet vid Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsenheter. Eftersom förslagen ställer krav på en förstärkt och utvecklad samverkan mellan Rättsmedicinalverket och Kriminalvården bör vissa fördelar även i ekonomiskt avseende kunna uppstå. Förslagen förväntas medföra endast marginella ekonomiska konsekvenser för de allmänna förvaltningsdomstolarnas verksamhet.

Den sammantagna bedömningen är att de ökade kostnaderna kan finansieras inom befintliga anslagsramar.

7 Författningskommentar

7.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning

De nya paragraferna utgör hänvisningar till bestämmelser i häkteslagen (2010:611) om intagnas rättigheter, i vilken utsträckning de kan inskränkas, särskilda kontroll- och tvångsåtgärder riktade mot intagna och andra personer samt anslutande bestämmelser om beslut och överklagande samt förordnande av väktare som är anställda i ett auktoriserat bevakningsföretag att utföra vissa bevakningsuppdrag. Frågorna behandlas i första hand i förarbetena till häkteslagen (prop. 2009/10:135).

5 a §

Vid en undersökningsenhet inom Rättsmedicinalverket ska 1 kap. 4–6 §§, 2 kap., 3 kap. och 4 kap. 1–10 §§ häkteslagen (2010:611) tillämpas när det gäller den som är häktad eller annars frihetsberövad och tas in på enheten för att genomgå en rättspsykiatrisk undersökning.

När den som inte är frihetsberövad genomgår en rättspsykiatrisk undersökning eller en läkarundersökning enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. vid en enhet som avses i första stycket, ska 1 kap. 6 § andra stycket, 2 kap. 11 och 12 §§, 4 kap. 2 §, 3 § 1 och 4, 5–9 §§ och 10 § första stycket 2 häkteslagen tillämpas.

Vid en enhet som avses i första stycket ska 4 kap. 11 och 12 §§ samt 8 kap. 1 och 2 §§ häkteslagen tillämpas.

Paragrafen är ny. Den har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

I *första stycket* klargörs att det är vid rättspsykiatriska undersökningsenheter inom Rättsmedicinalverket som häkteslagen (2010:611) ska tillämpas i den omfattning som framgår av hänvisningar i paragrafen. Undersökningsenheter som kan förekomma inom den offentliga hälso- och sjukvården omfattas således inte. Genom hänvisningar görs häkteslagens bestämmelser om intagnas rättigheter och myndighetsbefogenheter avseende intagna tillämpliga på häktade och andra frihetsberövade brottsmisstänkta som överförs till och tas in på Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter för att vistas där dygnet runt vid genomförandet av undersökningar.

Genom hänvisningar i *andra stycket* görs vissa av myndighetsbefogenheterna i häkteslagen tillämpliga även på brottsmisstänkta som utan att vara frihetsberövade genomgår rättspsykiatriska undersökningar eller läkarundersökningar enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. på Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsenheter.

Hänvisningen i *tredje stycket* innebär att vissa allmänna myndighetsbefogenheter i häkteslagen, nämligen allmän inpasseringskontroll och kontroll av fordon, kan användas för att skydda hela den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten vid Rättsmedicinalverket. Vidare innebär hänvisningen att Rättsmedicinalverket får förordna väktare i ett auktoriserat bevakningsföretag att utföra vissa bevakningsuppdrag för verkets räkning.

Av *fjärde stycket* framgår att vad som i de utpekade bestämmelserna i häkteslagen föreskrivs om Kriminalvården ska tillämpas på Rättsmedicinalverket.

11 §

Den som är intagen med stöd av 10 § kan ges vård enligt bestämmelserna i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård. *När det gäller den* som inte genomgår rättspsykiatrisk vård tillämpas bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård vid undersökningsenhet inom hälso- och sjukvården.

Paragrafen gäller brottsmisstänkta som inte är häktade eller annars berövade friheten men som domstolen har beslutat ska tas in och hållas kvar på en rättspsykiatrisk undersökningsenhet då den misstänkte har underlåtit att inställa sig till en rättspsykiatrisk undersökning eller av något annat skäl inte antas komma att frivilligt medverka till undersökningen.

Paragrafens första mening klargör att den intagne kan ges rättspsykiatrisk vård enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård vilket innebär att tvångsbefogenheterna i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård blir tillämpliga.

Genom hänvisning i paragrafens andra mening är det möjligt att använda de angivna befogenheterna även i fråga om intagna som inte genomgår rättspsykiatrisk vård. Eftersom enbart häkteslagens

befogenheter ska gälla för de personer som undersöks men inte genomgår vård på Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter har meningen ändrats så att verkets enheter inte längre omfattas av hänvisningen.

16 a §

När det gäller beslut som avses i 5 a § tillämpas 7 kap. häkteslagen (2010:611) om beslut och överklagande. Det som föreskrivs om Kriminalvården ska tillämpas på Rättsmedicinalverket.

Paragrafen är ny. Den har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Genom hänvisningen görs häkteslagens bestämmelser om beslut och överklagande tillämpliga i fråga om rättigheter för intagna och myndighetsbefogenheter som enligt 5 a § ska utövas på Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter. Bestämmelsen innebär även att det är Rättsmedicinalverket, och inte Kriminalvården, som fattar besluten.

17 §

Inspektionen för vård och omsorg utövar tillsyn över att denna lag och föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen följs. *Tillsynen omfattar dock inte tillämpningen av 5 a §.*

Paragrafen ger Inspektionen för vård och omsorg i uppgift att utöva tillsyn över att lag och annan författning följs i den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. Genom ett tillägg klargörs att inspektionens tillsyn inte omfattar tillämpningen av rättigheter och myndighetsbefogenheter i häkteslagen (2010:611) som enligt 5 a § är tillämpliga på Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter.

7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

11 b §

Om missbruk inte kan befaras kan den som är häktad eller är intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning och som genomgår rättspsykiatrisk vård ges tillstånd att under viss kort tid vistas utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område för att besöka en närstående som är svårt sjuk, närvara vid en närståendes begravning eller om det annars finns synnerliga skäl. Under vistelsen utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område ska den som är häktad bevakas, om inte en sådan tillsyn av särskilda skäl kan antas vara onödig.

En fråga om tillstånd enligt första stycket prövas av Kriminalvården, dock inte i den utsträckning som Rättsmedicinalverket prövar tillstånd till permission enligt 5 a § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning. I beslutet ska det anges om patienten ska stå under bevakning eller inte.

Prop. 2013/14:222 Paragrafen möjliggör för Kriminalvården att besluta om permission för bland annat den som genomgår rättspsykiatrisk vård och är intagen på en rättspsykiatrisk undersökningsenhet. Möjligheten omfattar både undersökningsenheter inom Rättsmedicinalverket och undersökningsenheter inom den offentliga hälso- och sjukvården. Eftersom Rättsmedicinalverket genom 5 a § lagen om rättspsykiatrisk undersökning ges möjlighet att besluta om permissioner för intagna på verkets undersökningsenheter har andra stycket ändrats så att Kriminalvårdens möjlighet begränsas i motsvarande mån.

7.3 Förslaget till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

5 kap. 2 §

Bestämmelser om psykiatrisk tvångsvård av den som är intagen finns i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Om en intagen har förts över till en sjukvårdsinrättning eller en undersökningsenhet som avses i 6 § lagen om rättspsykiatrisk vård, gäller denna lag endast i fråga om restriktioner enligt 6 kap. *När det gäller en undersökningsenhet inom Rättsmedicinalverket finns även bestämmelser i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning.*

Bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård och bestämmelserna i 8 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk vård om befogenhet för Kriminalvården att besluta om särskilda restriktioner för en viss intagen och 8 a § ska tillämpas på en intagen som för frivillig psykiatrisk vård eller rättspsykiatrisk undersökning har förts över till en sjukvårdsinrättning eller undersökningsenhet *inom hälso- och sjukvården.*

Paragrafen innehåller bland annat en bestämmelse om att när en intagen brottsmisstänkt har överförs från häkte till en rättspsykiatrisk undersökningsenhet så gäller häkteslagen endast beträffande beslutade häktesrestriktioner i fråga om kontakter med omvärlden. Eftersom ytterligare bestämmelser i häkteslagen görs tillämpliga genom hänvisningar i 5 a och 16 a §§ lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning har *andra stycket* kompletterats med en upplysning om att det i den lagen finns ytterligare bestämmelser som gäller för Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter. Upplysningen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag. *Det tredje stycket* har ändrats så att det framgår att hänvisningarna till befogenheter i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård och i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård inte längre ska avse personer som undersöks vid Rättsmedicinalverkets undersökningsenheter.

Sammanfattning av betänkandet Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd (SOU 2012:17)

Prop. 2013/14:222
Bilaga 1

Rättspsykiatrisk undersökning

Det ska införas tre nya former av rättspsykiatriska bedömningar, vilka som huvudregel ska ingå i en rättspsykiatrisk undersökning. Bedömningarna ska ta sikte på frågan om gärningsmannens tillräknelighet, förutsättningarna för verkställighet av fängelse i en sluten stödenhet och förutsättningarna för särskilda skyddsåtgärder. Det ska avges ett utlåtande för respektive fråga.

Ett utlåtande beträffande gärningsmannens tillräknelighet ska avges av en läkare vid undersökningsenheten eller av någon annan läkare som huvudmannen för enheten utser. Utlåtanden i övriga typer av utlåtanden ska avges av den myndighet som regeringen bestämmer.

Allmän domstol ska i ett brottmål även kunna besluta att hämta in ett läkarintyg efter en preliminär rättspsykiatrisk undersökning i fråga om gärningsmannens tillräknelighet eller i fråga om förutsättningarna för särskilda skyddsåtgärder.

Socialstyrelsen ska utöva tillsyn över efterlevnaden av bestämmelserna om kontroll- och tvångsåtgärder i samband med en rättspsykiatrisk undersökning.

Kontroll- och tvångsåtgärder i samband med en rättspsykiatrisk undersökning eller när den som är intagen i anstalt eller häkte genomgår frivillig psykiatrisk vård

Om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten ska de kontroll- och tvångsåtgärder som är tillåtna enligt fängelselagen eller häkteslagen i huvudsak få vidtas även när den som är intagen i kriminalvårdsanstalt eller häkte har förts över till en undersökningsenhet för rättspsykiatrisk undersökning eller till en vårdinrättning för frivillig psykiatrisk vård. Dessa åtgärder ska kunna vidtas även när en misstänkt som är på fri fot efter beslut av domstol har tagits in på en rättspsykiatrisk undersökningsenhet.

I syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna ska den som ska genomgå en rättspsykiatrisk undersökning utan att vara frihetsberövad kunna få personliga tillhörigheter omhändertagna, kunna kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas för eftersökande av otillåtna föremål samt bli föremål för drogkontroll.

Lagförslagen i betänkandet Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd (SOU 2012:17)

Förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning m.m.

Härigenom föreskrivs följande

4 kap. Placering av en intagen och hans eller hennes rättigheter

Placering

1 § En intagen har rätt att placeras i enrum.

Två eller flera intagna får placeras i samma rum om det är nödvändigt av utrymmesskäl eller någon annan särskild anledning.

2 § En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock medges att vistas med intagna av motsatt kön, om det är lämpligt och de intagna samtycker till det.

3 § En intagen som är under arton år får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna över arton år, om det inte kan anses vara till hans eller hennes bästa.

4 § En intagen får medges att ha sitt spädbarn hos sig, om det kan anses vara till barnets bästa.

Vistelse utomhus

5 § En intagen ska ges möjlighet att vistas utomhus minst en timme varje dag, om det inte finns synnerliga skäl mot det.

Förströelse

6 § En intagen ska ges möjlighet att på lämpligt sätt ägna sig åt förströelse.

Utbud av massmedier och sysselsättning

7 § En intagen ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

En intagen ska, om det är möjligt, beredas lämplig sysselsättning i form av arbete eller annan jämförbar verksamhet. En intagen som utför eller deltar i sådan sysselsättning har rätt till ersättning.

Om en intagen uppsåtligen har skadat egendom som tillhör eller har upplåtits till den myndighet som regeringen bestämmer, får myndigheten av den ersättning som avses i andra stycket ta ut ett belopp som

Religionsutövning

8 § En intagen ska ges möjlighet att på lämpligt sätt utöva sin religion.

Ytterligare rättigheter

9 § Att den intagne har

- rätt att ta emot och inneha personliga tillhörigheter,
 - rätt att få ta emot besök,
 - rätt att få stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation och
 - möjlighet till gemensamhet,
- framgår av 5 kap. 4, 6, 9 och 25 §§.

Permission

10 § En intagen får, om det finns särskilt ömmande skäl, beviljas tillstånd att vistas utanför undersökningsenheten för viss kort tid (permission), om det inte finns hinder mot det av säkerhetsskäl.

Ett tillstånd till permission ska förenas med de villkor som behövs. Om det inte är uppenbart behövt, ska den intagne stå under bevakning.

Innan ett tillstånd till permission beviljas den som är ålagd restriktioner enligt 6 kap. häkteslagen (2010:611) ska medgivande inhämtas från undersökningsledaren eller åklagaren.

5 kap. Särskilda kontroll- och tvångsåtgärder i samband med en rättspsykiatrisk undersökning

1 § I fråga om den som är intagen får verksamhetschefen, i den utsträckning det är nödvändigt för att ordningen och säkerheten vid undersökningsenheten ska kunna upprätthållas, besluta

1. om omhändertagande och förvaring av personliga tillhörigheter (4 och 5 §§),
2. om inskränkningar när det gäller den intagnes besök eller andra kontakter (6–15 §§),
3. om kontroll av den intagnes bostadsrum m.m. (17 §),
4. om kroppsvisitation och kroppsbesiktning (18–22 §§),
5. om omhändertagande av otillåtna föremål (23 och 24 §§),
6. om avskiljande (25 §) och
7. att den intagne ska beläggas med fängsel (26 §).

Verksamhetschefen får uppdra åt sådana befattningshavare inom verksamheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att besluta om åtgärder enligt första stycket.

Bestämmelserna i 4–26 §§ i detta kapitel gäller inte om den som är intagen är föremål för sluten psykiatrisk tvångsvård enligt lagen (2000:30) om psykiatrisk tvångsvård. I det fallet finns bestämmelser om tvångsåtgärder i 6 kap. i den lagen.

2 § I fråga om den som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning vid en undersökningsenhet utan att vara intagen får verksamhetschefen, i den utsträckning det är nödvändigt för att ordningen och säkerheten vid undersökningsenheten ska kunna upprätthållas, besluta

1. om omhändertagande och förvaring av personliga tillhörigheter enligt 4 och 5 §§,

2. om kroppsvisitation eller kroppsbesiktning enligt 18 §, 19 § 1 eller 4 samt 20–22 § och

3. om omhändertagande av otillåtna föremål enligt 23 och 24 §§.

Vad som föreskrivs om intagen ska då gälla även för den som inte är intagen.

Verksamhetschefen får uppdra åt sådana befattningshavare inom verksamheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att besluta om åtgärder enligt första stycket.

3 § En kontroll- eller tvångsåtgärd får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Personliga tillhörigheter

4 § En intagen får ta emot och inneha böcker, tidskrifter, tidningar och andra personliga tillhörigheter som inte kan äventyra ordningen eller säkerheten.

5 § Tillhörigheter som en intagen inte får ta emot och inneha enligt 4 § får omhändertas och förvaras för hans eller hennes räkning. Tillhörigheter som har omhändertagits ska lämnas ut till den intagne senast när han eller hon lämnar undersökningsenheten.

Besök och andra kontakter

Besök

6 § En intagen får ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Ett besök får dock vägras om det kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom kontroll enligt 7 eller 8 §.

Bestämmelser om rätten för den som är häktad att ta emot besök från sin försvarare finns i 21 kap. 9 § rättegångsbalken. Ett besök av en advokat som biträder den undersökte i en rättslig angelägenhet får kontrolleras endast om advokaten eller den undersökte begär det.

7 § Ett besök får, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, kontrolleras genom att

1. personal övervakar besöket, eller

2. besöket äger rum i ett besöksrum som är så utformat att det inte är möjligt att överlämna föremål.

8 § Ett besök får, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, villkoras av att besökaren går med på att bli kroppsvisiterad eller ytligt kroppsbesiktigad.

9 § En intagen får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske. Sådan kommunikation får dock vägras om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning enligt 10 §.

10 § Elektronisk kommunikation mellan en intagen och en annan person får avlyssnas, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. De som ska kommunicera med varandra ska i förväg informeras om kontrollen.

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentlige försvarare eller en advokat som biträder honom eller henne i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas.

Försändelser

11 § Försändelser mellan en intagen och hans eller hennes offentlige försvarare eller advokat som biträder honom eller henne i en rättslig angelägenhet, en svensk myndighet eller ett internationellt organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda ska skickas vidare utan granskning. En sådan försändelse till en intagen ska dock inte skickas vidare utan hållas kvar, om det finns anledning att anta att uppgiften om avsändare av försändelsen är oriktig.

12 § I andra fall än som avses i 11 § får en intagen vägras att sända eller att ta emot en försändelse, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten. En försändelse som den intagne inte får sända eller ta emot får hållas kvar.

13 § En försändelse som hålls kvar får inte granskas utan den intagnes medgivande, om det inte är absolut nödvändigt av säkerhetsskäl.

En försändelse som avses i 11 § får endast granskas i syfte att utreda vem avsändaren är.

14 § En försändelse som hålls kvar ska, om inte särskilda skäl talar mot det, lämnas ut till den intagne så snart som möjligt och senast när han eller hon lämnar undersökningsenheten.

Gemensamma bestämmelser

15 § Om det behövs för att kunna bedöma om besök eller elektronisk kommunikation kan tillåtas enligt 6 § första stycket eller 9 § eller ska kontrolleras enligt 7 eller 10 §, ska det i förväg undersökas om den som kontakten ska äga rum med är dömd eller misstänkt för brott eller för att utöva brottslig verksamhet. I den utsträckning det behövs får upplysningar också hämtas in om hans eller hennes personliga förhållanden i övrigt.

16 § Regeringen får beträffande den som undergår ett fängelsestraff i en kriminalvårdsanstalt och har förts över till en undersökningsenhet besluta om undantag från bestämmelserna i 6–15 §§, om det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller risken för att den intagne medverkar till terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.

Kontroll av bostadsrum m.m.

17 § En intagens bostadsrum och hans eller hennes tillhörigheter får kontrolleras i den utsträckning det är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas.

Första stycket gäller även andra slutna förvaringsställen som den intagne disponerar.

Kroppsvisitation och kroppsbesiktning

18 § Den som ska tas in på en undersökningsenhet ska kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas för eftersökande av otillåtna föremål när han eller hon kommer till undersökningsenheten, om det inte är uppenbart obehövt.

19 § En intagen får kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas för eftersökande av otillåtna föremål om

1. det finns anledning att anta att ett sådant föremål kommer att anträffas på honom eller henne,

2. han eller hon återkommer efter en vistelse utanför undersökningsenheten,

3. han eller hon ska ha eller har haft ett besök utan sådan kontroll som avses i 7 §, eller

4. det sker i en stickprovskontroll eller i anslutning till en större undersökning som av säkerhetsskäl görs av ett utrymme inom undersökningsenheten och den intagne har eller har haft särskild anknytning till utrymmet.

20 § Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl får en intagen även i andra fall än som avses i 18 och 19 §§ kroppsvisiteras i syfte att söka efter vapen eller andra farliga föremål.

21 § Urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov får, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, tas på en intagen om

1. han eller hon skäligen kan misstänkas vara påverkad av alkohol, narkotika, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, eller

2. det krävs för att vid undersökningen kunna bedöma hans eller hennes psykiatriska eller medicinska tillstånd.

22 § Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning får inte utföras eller bevitnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska. Detta gäller dock inte

1. en kroppsvisitation som avses i 20 §,

2. en kroppsvisitation som enbart innebär att föremål som en person bär med sig undersöks,

3. en kroppsvisitation med metalldetektor eller liknande teknisk anordning, eller

4. en kroppsbesiktning som enbart innebär att andra prov än urinprov tas enligt 21 §.

Om det är nödvändigt får en kroppsvisitation eller en kroppsbesiktning av en man utföras eller bevitnas av en kvinna även i andra fall än som avses i första stycket.

Prop. 2013/14:222
Bilaga 2

Omhändertagande av otillåtna föremål

23 § Alkohol, narkotika, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor får omhändertas och förstöras om

1. de medförs av någon som ska tas in på en undersökningsenhet,
2. de påträffas hos en intagen,
3. de sänds till en intagen, eller
4. de på annat sätt påträffas inom en undersökningsenhet och det inte finns någon känd ägare till dem.

Första stycket gäller även injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas vid narkotikamissbruk eller för annan befattning med narkotika.

24 § Ett föremål som påträffas på en undersökningsenhet får i andra fall än som anges i 23 § och 5 kap. 5 § omhändertas, om det kan antas att föremålet kommer att tas i beslag. Omhändertagandet ska så snart som möjligt anmälas till den som får besluta om beslag.

Vistelse i gemensamhet och avskildhet

25 § En intagen ska ges möjlighet att dagtid vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet), om inte

1. det av säkerhetsskäl är nödvändigt att hålla den intagne avskild från andra intagna, eller
2. det är nödvändigt att hålla honom eller henne avskild från andra intagna för att genomföra en kroppsbesiktning.

Fängsel

26 § En intagen får beläggas med fängsel

1. vid förflyttning inom undersökningsenheten och vid transport eller annan vistelse utanför enheten, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, eller
2. om han eller hon uppträder våldsamt och det är absolut nödvändigt med hänsyn till den intagnes egen eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa.

En läkare ska så snart som möjligt undersöka en intagen som har belagts med fängsel enligt första stycket 2.

Allmän inpasseringskontroll

27 § Om det är nödvändigt för att säkerheten ska kunna upprätthållas vid en undersökningsenhet får huvudmannen för undersökningsenheten besluta att alla personer som passerar in i undersökningsenheten ska kroppsvisiteras (allmän inpasseringskontroll). Syftet med allmän

inpasseringskontroll ska vara att söka efter otillåtna föremål. Skriftliga meddelanden får inte granskas.

Ett beslut om allmän inpasseringskontroll får gälla i högst tre månader.

Huvudmannen för undersökningsenheten får i enskilda fall medge undantag från allmän inpasseringskontroll, om det finns särskilda skäl.

Kontroll av fordon

28 § Om det är nödvändigt för att säkerheten ska kunna upprätthållas vid en undersökningsenhet, får ett fordon i anslutning till att det passerar in i eller ut ur undersökningsenheten sökas igenom efter otillåtna föremål eller personer som utan tillåtelse försöker ta sig in i eller ut ur undersökningsenheten. Skriftliga meddelanden får inte granskas.

Befogenheter mot obehöriga personer

29 § En tjänsteman vid en undersökningsenhet får avvisa eller avlägsna den som obehörigen försöker ta sig in i eller vägrar att lämna undersökningsenheten.

Den som ska avlägsnas får i anslutning till ingripandet

1. kroppsvisiteras enligt 20 §, eller
2. beläggas med fängsel enligt 26 § första stycket 2.

Ett ingripande enligt första eller andra stycket ska dokumenteras.

6 kap. Övriga bestämmelser

Straff

4 § Den som olovligen överlämnar eller försöker att överlämna ett vapen eller ett annat farligt föremål till den som är intagen, döms till böter eller fängelse i högst ett år, om inte gärningen är belagd med strängare straff i brottsbalken.

5 § Den som

1. lämnar alkohol, annat berusningsmedel, injektionsspruta eller kanyl som kan användas vid narkotikamissbruk till den som är intagen, eller

2. på annat sätt hjälper honom eller henne att få tillgång till ett sådant berusningsmedel eller ett sådant föremål, döms till böter eller fängelse i högst sex månader, om inte gärningen är belagd med strängare straff i annan lag.

Överklagande

6 § Beslut av domstolen enligt 3 kap. 15 § får överklagas särskilt.

7 § Beslut som domstolen har meddelat med stöd av denna lag gäller omedelbart, om inte något annat förordnas. Ett beslut enligt 3 kap. 15 § gäller omedelbart endast om beslutet avser ett förordnande om fortsatt kvarhållande för undersökning.

Tillsyn

8 § Tillsyn över efterlevnaden av bestämmelserna i 5 kap. samt de föreskrifter som har meddelats på detta område utövas av Socialstyrelsen.

Att Socialstyrelsen utövar tillsyn över hälso- och sjukvården, hälso- och sjukvårdens personal och över säkerheten vid enheter för rättspsykiatrisk undersökning framgår av patientsäkerhetslagen (2010:659).

Bemyndiganden

9 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om genomförande av undersökningar enligt denna lag och om kompetenskrav för de som får avge läkarintyg och utlåtanden enligt lagen.

Förteckning över remissinstanser

Följande remissinstanser har beretts tillfälle att avge synpunkter på betänkandet Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd (SOU 2012:17).

Riksdagens ombudsmän, Riksrevisionen, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Södertörns tingsrätt, Kalmar tingsrätt, Malmö tingsrätt, Gävle tingsrätt, Luleå tingsrätt, Kammarrätten i Jönköping, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Uppsala, Förvaltningsrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Linköping, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Datainspektionen, Socialstyrelsen, Statens beredning för medicinsk utvärdering, Statens institutionsstyrelse, Myndigheten för handikappolitisk samordning, Myndigheten för vårdanalys, Barnombudsmannen, Statskontoret, Uppsala universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Linköpings universitet, Karolinska institutet, Örebro universitet, Diskrimineringsombudsmannen, Sigtuna kommun, Huddinge kommun, Stockholms kommun, Eskilstuna kommun, Katrineholms kommun, Vadstena kommun, Gnosjö kommun, Växjö kommun, Kalmar kommun, Gotlands kommun, Ronneby kommun, Bromölla kommun, Landskrona kommun, Malmö kommun, Halmstads kommun, Göteborgs kommun, Herrljunga kommun, Lidköpings kommun, Skövde kommun, Hagfors kommun, Karlstad kommun, Västerås kommun, Ludvika kommun, Bollnäs kommun, Ljusdal kommun, Timrå kommun, Östersunds kommun, Umeå kommun, Boden kommun, Kiruna kommun, Stockholms läns landsting, Uppsala läns landsting, Södermanlands läns landsting, Östergötlands läns landsting, Jönköpings läns landsting, Kronobergs läns landsting, Kalmar läns landsting, Blekinge läns landsting, Skåne läns landsting, Hallands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Värmlands läns landsting, Örebro läns landsting, Västmanlands läns landsting, Dalarnas läns landsting, Gävleborgs läns landsting, Västernorrlands läns landsting, Jämtlands läns landsting, Västerbottens läns landsting, Norrbottens läns landsting, Statens medicinsketiska råd, Sveriges Kommuner och Landsting, Svenskt näringsliv, Vårdföretagarna, Sveriges läkarförbund, Svenska läkarsällskapet, Vårdförbundet, Svensk Sjuksköterskeförening, Sveriges psykologförbund, Svenska psykiatriska föreningen, Svenska rättspsykiatriska föreningen, Sveriges Advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Akademikerförbundet SSR, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Svenska Kommunalarbetsförbundet, VISION, Facket för Service och Kommunikation, Föreningen Sveriges socialchefer, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa, Handikappförbundens samarbetsorgan, Riksförbundet för Social och Mental Hälsa, Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna, Sveriges Pensionärs Riksförbund, Alzheimerföreningen i Sverige, Demensförbundet, Schizofreniförbundet, Anhörigas Riksförbund, Rädda Barnen, Röda

korset, Barnens rätt i samhället, Svensk förening för barn- och ungdomspsykiatri, Svenska Narkomanvårdsförbundet, Brukarföreningen, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Sveriges Kvinno- och tjejjourers Riksförbund, Riksförbundet Attention, Riksförbundet Ungdom för Social hälsa, Riksförbundet för Suicid Prevention och Efterlevandes stöd, Svenska Nätverket DubbelDiagnoser, Rainbow Sweden, Verdandi, Allmänna barnhuset, Self Harm and Eating Disorders Organization, Riksföreningen Anorexi/Bulimi-Kontakt, Nätverket för Rättspsykiatrisk omvårdnad, Ecpat, Brottsofferjourernas Riksförbund, Kriminellas revansch i samhället, X-CONS, Skyddsvärnet, Svenska föreningen för rättspsykiatriskt samarbete samt Riksförbundet för hjälp åt narkotika- och läkemedelsberoende.

Spontana yttranden har inkommit från Botkyrka kommun, Autism- och Aspergerförbundet, Psykiatriska riksföreningen för sjuksköterskor, Tandvårdsskadeförbundet, Henrik Belfrage, Martin Grann, Aurora-Margareta Campean, Åsa Carlsson och Britt-Louise Körningar.

Lagförslagen i utkastet till lagrådsremiss

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning

dels att 11 § ska följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 5 a och 16 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 a §

Vid en undersökningsenhet inom Rättsmedicinalverket ska 1 kap. 4–6 §§, 2 kap., 3 kap. samt 4 kap. 1–10 §§ häkteslagen (2010:611) tillämpas när det gäller den som är häktad eller annars frihetsberövad och tas in på enheten för att genomgå en rättspsykiatrisk undersökning.

När det gäller den som utan att vara frihetsberövad tas in på en enhet som avses i första stycket för att genomgå en rättspsykiatrisk undersökning eller en läkarundersökning enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. ska 1 kap. 6 § andra stycket, 2 kap. 11 och 12 §§ samt 4 kap. 2 §, 3 § 1 och 4, 5–9 §§ samt 10 § första stycket 2 häkteslagen tillämpas.

Vid en enhet som avses i första stycket ska 4 kap. 11 och 12 §§ samt 8 kap. häkteslagen tillämpas.

Vid tillämpningen gäller vad som föreskrivs om Kriminalvården för Rättsmedicinalverket.

11 §

Den som är intagen med stöd av 10 § kan ges vård enligt bestämmelserna i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk

Den som är intagen med stöd av 10 § kan ges vård enligt bestämmelserna i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk

vård. Beträffande intagen som inte genomgår rättspsykiatrisk vård tillämpas bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

vård. Beträffande intagen som inte genomgår rättspsykiatrisk vård tillämpas bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård vid undersökningsenhet inom hälso- och sjukvården.

Prop. 2013/14:222
Bilaga 4

16 a §

När det gäller beslut som avses i 5 a § tillämpas 7 kap. häkteslagen (2010:611) om beslut och överklagande. Vid tillämpningen gäller vad som föreskrivs om Kriminalvården för Rättsmedicinalverket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Härigenom föreskrivs att 11 b § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om missbruk inte kan befaras kan den som är häktad eller är intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning och som genomgår rättspsykiatrisk vård ges tillstånd att under viss kort tid vistas utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område för att besöka en närstående som är svårt sjuk, närvara vid en närståendes begravning eller om det annars finns synnerliga skäl. Under vistelsen utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område skall den som är häktad bevakas, om inte en sådan tillsyn av särskilda skäl kan antas vara onödig.

En fråga om tillstånd enligt första stycket prövas av Kriminalvården. I beslutet *skall* anges om patienten skall stå under bevakning eller inte.

Föreslagen lydelse

11 b §¹

Om missbruk inte kan befaras kan den som är häktad eller är intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning och som genomgår rättspsykiatrisk vård ges tillstånd att under viss kort tid vistas utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område för att besöka en närstående som är svårt sjuk, närvara vid en närståendes begravning eller om det annars finns synnerliga skäl. Under vistelsen utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område ska den som är häktad bevakas, om inte en sådan tillsyn av särskilda skäl kan antas vara onödig.

En fråga om tillstånd enligt första stycket prövas av Kriminalvården, *dock inte i den utsträckning Rättsmedicinalverket prövar tillstånd till permission enligt 5 a § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning*. I beslutet ska anges om patienten ska stå under bevakning eller inte.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

¹ Senaste lydelse 2005:978.

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 2 § häkteslagen (2010:611) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

2 §

Bestämmelser om psykiatrisk tvångsvård av den som är intagen finns i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Om en intagen har förts över till en sjukvårdsinrättning eller en undersökningsenhet som avses i 6 § lagen om rättspsykiatrisk vård, gäller denna lag endast i fråga om restriktioner enligt 6 kap.

Bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård samt bestämmelserna i 8 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk vård om befogenhet för Kriminalvården att besluta om särskilda restriktioner för en viss intagen ska tillämpas på en intagen som för frivillig psykiatrisk vård eller rättspsykiatrisk undersökning har förts över till en sådan sjukvårdsinrättning eller undersökningsenhet som avses i andra stycket.

Bestämmelser om psykiatrisk tvångsvård av den som är intagen finns i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Om en intagen har förts över till en sjukvårdsinrättning eller en undersökningsenhet som avses i 6 § lagen om rättspsykiatrisk vård, gäller denna lag endast i fråga om restriktioner enligt 6 kap. *Vid en undersökningsenhet inom Rättsmedicinalverket som avses i 5 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning är dock denna lag tillämplig även i de avseenden som anges i 5 a och 16 a §§ lagen om rättspsykiatrisk undersökning.*

Bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård samt bestämmelserna i 8 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk vård om befogenhet för Kriminalvården att besluta om särskilda restriktioner för en viss intagen ska tillämpas på en intagen som för frivillig psykiatrisk vård eller rättspsykiatrisk undersökning har förts över till en sjukvårdsinrättning eller undersökningsenhet *inom hälso- och sjukvården.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

Förteckning över remissinstanser

Följande remissinstanser har beretts tillfälle att avge synpunkter på utkast till lagrådsremiss Ordning och säkerhet vid Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsenheter.

Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Kammarrätten i Göteborg, Malmö tingsrätt, Luleå tingsrätt, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Umeå, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg, Statens institutionsstyrelse, Arbetsmiljöverket, Barnombudsmannen, Diskrimineringsombudsmannen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges kommuner och landsting, Svenska säkerhetsföretag (SWESEC), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Facket för service och kommunikation (SEKO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska psykiatriska föreningen, Svenska rättspsykiatriska föreningen, Psykiatriska riksföreningen för sjuksköterskor, Svenska föreningen för rättspsykiatriskt samarbete, Svenska föreningen för barn- och ungdomspsykiatri, Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH) samt Riksförbundet för rättigheter, frigörelse, hälsa och likabehandling (RFHL).

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning

dels att 11 och 17 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 5 a och 16 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 a §

Vid en undersökningsenhet inom Rättsmedicinalverket ska 1 kap. 4–6 §§, 2 kap., 3 kap. och 4 kap. 1–10 §§ häkteslagen (2010:611) tillämpas när det gäller den som är häktad eller annars frihetsberövad och tas in på enheten för att genomgå en rättspsykiatrisk undersökning.

När det gäller den som utan att vara frihetsberövad tas in på en enhet som avses i första stycket för att genomgå en rättspsykiatrisk undersökning eller en läkarundersökning enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. ska 1 kap. 6 § andra stycket, 2 kap. 11 och 12 §§, 4 kap. 2 §, 3 § 1 och 4, 5–9 §§ och 10 § första stycket 2 häkteslagen tillämpas.

Vid en enhet som avses i första stycket ska 4 kap. 11 och 12 §§ samt 8 kap. 1 och 2 §§ häkteslagen tillämpas.

Vid tillämpningen gäller för Rättsmedicinalverket det som föreskrivs om Kriminalvården.

Den som är intagen med stöd av 10 § kan ges vård enligt bestämmelserna i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård. Beträffande intagen som inte genomgår rättspsykiatrisk vård tillämpas bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

11 §

Den som är intagen med stöd av 10 § kan ges vård enligt bestämmelserna i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård. För intagen som inte genomgår rättspsykiatrisk vård tillämpas bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård *vid undersökningsenhet inom hälso- och sjukvården.*

16 a §

När det gäller beslut som avses i 5 a § tillämpas 7 kap. häkteslagen (2010:611) om beslut och överklagande. Vid tillämpningen gäller för Rättsmedicinalverket det som föreskrivs om Kriminalvården.

17 §³

Inspektionen för vård och omsorg utövar tillsyn över att denna lag och föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen följs.

Inspektionen för vård och omsorg utövar tillsyn över att denna lag och föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen följs. *Tillsynen omfattar dock inte tillämpningen av 5 a §.*

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2014.

³ Senaste lydelse 2012:939.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Prop. 2013/14:222
Bilaga 6

Härigenom föreskrivs att 11 b § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård⁴ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om missbruk inte kan befaras kan den som är häktad eller är intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning och som genomgår rättspsykiatrisk vård ges tillstånd att under viss kort tid vistas utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område för att besöka en närstående som är svårt sjuk, närvara vid en närståendes begravning eller om det annars finns synnerliga skäl. Under vistelsen utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område *skall* den som är häktad bevakas, om inte en sådan tillsyn av särskilda skäl kan antas vara onödig.

En fråga om tillstånd enligt första stycket prövas av Kriminalvården. I beslutet *skall* anges om patienten *skall* stå under bevakning eller inte.

Föreslagen lydelse

11 b §⁵

Om missbruk inte kan befaras kan den som är häktad eller är intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning och som genomgår rättspsykiatrisk vård ges tillstånd att under viss kort tid vistas utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område för att besöka en närstående som är svårt sjuk, närvara vid en närståendes begravning eller om det annars finns synnerliga skäl. Under vistelsen utanför sjukvårdsinrättningens respektive undersökningsenhetens område *ska* den som är häktad bevakas, om inte en sådan tillsyn av särskilda skäl kan antas vara onödig.

En fråga om tillstånd enligt första stycket prövas av Kriminalvården, *dock inte i den utsträckning som Rättsmedicinalverket prövar tillstånd till permission enligt 5 a § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning*. I beslutet *ska* det anges om patienten *ska* stå under bevakning eller inte.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2014.

⁴ Lagen omtryckt 2008:416.

⁵ Senaste lydelse 2005:978.

Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 2 § häkteslagen (2010:611) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5kap.

2 §

Bestämmelser om psykiatrisk tvångsvård av den som är intagen finns i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Om en intagen har förts över till en sjukvårdsinrättning eller en undersökningsenhet som avses i 6 § lagen om rättspsykiatrisk vård, gäller denna lag endast i fråga om restriktioner enligt 6 kap.

Bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård *samt* bestämmelserna i 8 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk vård om befogenhet för Kriminalvården att besluta om särskilda restriktioner för en viss intagen ska tillämpas på en intagen som för frivillig psykiatrisk vård eller rättspsykiatrisk undersökning har förts över till en *sådan* sjukvårdsinrättning eller undersökningsenhet *som avses i andra stycket*.

Om en intagen har förts över till en sjukvårdsinrättning eller en undersökningsenhet som avses i 6 § lagen om rättspsykiatrisk vård, gäller denna lag endast i fråga om restriktioner enligt 6 kap. *Vid en undersökningsenhet inom Rättsmedicinalverket som avses i 5 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning är dock denna lag tillämplig även i de avseenden som anges i 5 a och 16 a §§ lagen om rättspsykiatrisk undersökning.*

Bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård *och* bestämmelserna i 8 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk vård om befogenhet för Kriminalvården att besluta om särskilda restriktioner för en viss intagen ska tillämpas på en intagen som för frivillig psykiatrisk vård eller rättspsykiatrisk undersökning har förts över till en sjukvårdsinrättning eller undersökningsenhet *inom hälso- och sjukvården*.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2014.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2014-03-28

Närvarande: F.d. justitieråden Susanne Billum och Severin Blomstrand samt justitierådet Kristina Ståhl.

Ordning och säkerhet vid Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsenheter

Enligt en lagrådsremiss den 20 mars 2014 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning,
2. lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
3. lag om ändring i häkteslagen (2010:611).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av ämnesrådet Joel Brorsson.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Förslaget till lag om ändring i lagen om rättspsykiatrisk undersökning

5 a §

Den föreslagna nya paragrafen syftar till att vissa bestämmelser om ordning och säkerhet vilka återfinns i häkteslagen (2010:611) även ska kunna tillämpas vid en undersökningsenhet inom Rättsmedicinalverket. I första stycket regleras vilka bestämmelser i häkteslagen som kan tillämpas beträffande personer som är häktade eller annars frihetsberövade och ska genomgå en rättspsykiatrisk undersökning. I andra stycket av paragrafen finns en motsvarande bestämmelse för personer som utan att vara frihetsberövade ska genomgå en rättspsykiatrisk undersökning eller en s.k. § 7-undersökning.

Formuleringen av andra stycket knyter an till att den som ska genomgå en rättspsykiatrisk undersökning ”tas in” på undersökningsenheten, trots att den situation som avses är att den som ska undersökas frivilligt inställer sig vid enheten. Vid lagrådsföredragningen har upplysts att en sådan person ansetts bli intagen på enheten varje gång han eller hon inställer sig där.

Lagrådet konstaterar att begreppet ”tas in” uppenbarligen har en annan betydelse i 10 § samma lag vilken reglerar rättens möjlighet att besluta att någon som underlåter att inställa sig till en rättspsykiatrisk undersökning eller inte frivilligt medverkar till en sådan ska tas in på undersökningsenheten. Lagrådet ifrågasätter om regelsystemet kan tolkas som att intagning sker varje gång en person som inte är häktad frivilligt inställer sig till undersökning (jfr 9 §). Den föreslagna bestämmelsen bör därför formuleras så att den gäller när någon sådan person befinner sig på enheten för att genomgå undersökning där. Lagrådet anser vidare att fjärde stycket bör omformuleras så att det som (i häkteslagen) föreskrivs om Kriminalvården i dessa fall ska gälla Rättsmedicinalverket.

Förslaget till lag om ändring i häkteslagen

5 kap. 2 §

I paragrafen finns vissa bestämmelser om vad som ska gälla om en intagen förs över till en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk vård eller till en undersökningsenhet inom Rättsmedicinalverket. I remissen föreslås ett tillägg till andra stycket enligt vilket häkteslagen är ”tillämplig även i de avseenden som anges i 5 a och 16 a §§ lagen om rättspsykiatrisk undersökning”. Enligt författningskommentaren utgör detta en upplysning om att vissa bestämmelser i häkteslagen gjorts tillämpliga genom de angivna paragraferna.

Lagrådet anser att förutsättningarna för tillämpning av de aktuella bestämmelserna i häkteslagen på undersökningsenheterna inom Rättsmedicinalverket regleras i lagen om rättspsykiatrisk undersökning. Den föreslagna formuleringen av upplysningsbestämmelsen framstår därmed som en inte önskvärd dubbelreglering. Om en upplysningsbestämmelse alls behövs i häkteslagen, vilket kan ifrågasättas, bör den formuleras så att den inte kan missförstås.

Förslaget till lag om ändring i lagen om rättspsykiatrisk vård

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 april 2014

Närvarande: Statsråden Reinfeldt, ordförande, Ask, Borg, Lööf, Ohlsson, Elmsäter-Svärd, Erlandsson, Enström, Adelson Liljeroth, Ek, Arnholm, Larsson, Norman, Attefall, Billström, Kristersson

Föredragande: statsrådet Ask

Regeringen beslutar proposition Ordning och säkerhet vid Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsenheter